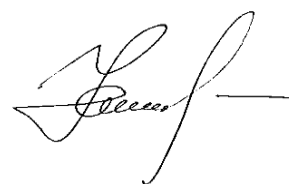

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

ОСІПОВ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.951:347.97

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ
ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ
ТА СПОСОБИ ЙОГО СУДОВОГО ЗАХИСТУ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Кропивницький – 2023

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
Шатрава Сергій Олександрович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Артеменко Ігор Анатолійович,
Одеський апеляційний суд,
голова

доктор юридичних наук, професор
Калатур Максим Васильович,
Головне управління Національної поліції
в Сумській області,
заступник начальника

Захист відбудеться 20 жовтня 2023 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.05 Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

Автореферат розіслано 12 вересня 2023 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Сокурєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Невід'ємною рисою цивілізованої правової держави є оптимальна модель судової влади, яка характеризувалася б високим рівнем досконалості та забезпечувала реальний захист прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом здійснення правосуддя з урахуванням принципів доступності, паритетності, справедливості та законності для кожного. Будучи складовою частиною суб'єктивних конституційних прав і свобод, право на судовий захист існує не відособлено, а посідає чільне серед інших основоположних прав і свобод, міцно взаємодіючи та переплітаючись з ними (право на правову допомогу, право на захисника, право на нотаріальне посвідчення прав, право на доступ до публічної інформації тощо).

Не викликає сумніву в тому, що широкомасштабні зміни, які відбуваються останнім часом майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства, суттєво позначаються на розвитку ідеології права, призводять до посилення обов'язку держави гарантувати реалізацію права на справедливий та незалежний суд і визначають її забезпечення одним із ключових завдань держави.

Окрім того, кардинальна модернізація вітчизняної судової системи, яка розпочалася з травня 2016 року, з урахуванням досягнень сучасних європейських стандартів та правил судочинства в частині захисту прав людини з посиленням на вдосконалення механізму судового захисту, одночасно вплинули на процесуальний порядок реалізації права на звернення до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, заклали нормативне підґрунтя для перегляду норм та положень національного процесуального законодавства.

Вагомим процесуальним засобом реалізації конституційного права фізичних та юридичних осіб на судовий захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень виступає право на звернення до адміністративного суду, яке вимагає оновленого змістовного наповнення, спираючись на правові позиції та рекомендації, викладені у висновках Венеціанської комісії, Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи та прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. Зокрема експертами Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанською комісією) з метою виконання рекомендацій органів Ради Європи щодо вдосконалення судочинства зауважено на необхідності закріплення на конституційному рівні обов'язкового досудового порядку врегулювання спору, додержання якого передує зверненню до суду, що кореспондується зі змістом ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Незважаючи на впровадження позитивних напрямів, передбачених конституційною реформою в частині здійснення судочинства, які безпосередньо позначилися на оновленні положень Кодексу адміністративного судочинства України у 2017 році (закріплення спрощеного позовного провадження, інституту медіації, принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами тощо), можемо спостерігати шість років по тому наявність й досі невирішених проблем щодо процесуального порядку реалізації права на судовий захист в адміністративному судочинстві, нечіткість наукових поглядів на зміст та сутність

права на звернення до адміністративного суду, відсутність єдиних підходів до практичного застосування суддями оновлених норм Кодексу адміністративного судочинства України, які регламентують процесуальний порядок його реалізації.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремі питання реалізації права на звернення до адміністративного суду висвітлювали у своїх дослідженнях такі вчені як: Аракелян М., Артеменко І., Бевзенко В., Біла-Тіунова Л., Вовк П., Георгієвський Ю., Гнап Д., Джафарова О., Закаленко О., Ківалов С., Кобилянський К., Ковалів М., Колпаков В., Константний О., Котенко В., Куйбіда Р., Лук'янець Д., Лученко Д., Неугодніков А., Нечитайло О., Осадчий А., Пасенюк О., Педько Ю., Перепелюк В., Поворознюк М., Рябченко О., Стахура І., Ульяновська О., Харитоновна О., Швед Е., Цуркан М. тощо. Зауважимо, що наявні на сьогодні наукові роботи лише частково розкривають правову природу реалізації права на звернення до адміністративного суду та способи його захисту із врахуванням трансформаційних процесів, які відбуваються сьогодні в суспільстві. Відтак звернення до наукового пошуку з даної тематики є на сьогодні актуальним та своєчасним кроком на шляху побудови європейської держави, основним пріоритетом якої є людина та її права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження спрямовано на реалізацію основних положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV, «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192-VIII, Указу Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21, а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу сучасних наукових підходів і положень чинного законодавства України визначити особливості реалізації права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту, сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо його подальшого вдосконалення.

Для досягнення визначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

– визначити правову природу та сутність права на звернення до адміністративного суду;

– охарактеризувати право на захист в адміністративному судочинстві як інститут судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин;

– встановити основні етапи становлення та розвитку вчення про право на звернення до адміністративного суду, а також принципи та міжнародно-правові стандарти його реалізації на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства та правової держави;

– надати загальну характеристику нормативно-правовому регулюванню реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів його судового захисту;

– з'ясувати суб'єктів права на звернення до адміністративного суду та класифікувати їх залежно від способу реалізації цього права та обсягу адміністративної процесуальної правосуб'єктності;

– сформулювати поняття механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду, розкривши його сутність;

– визначити елементи механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду;

– охарактеризувати процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до адміністративного суду;

– розкрити зарубіжний досвід функціонування механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та можливості його використання в Україні;

– розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-процесуального законодавства у сфері регулювання правовідносин із реалізації права на звернення до адміністративного суду в умовах євроінтеграційних процесів в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, в межах яких відбувається реалізація права на звернення до адміністративного суду та судовий захист прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин.

Предмет дослідження становить реалізація права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту.

Методи дослідження. Методологічною основою є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів пізнання, які в комплексі використано для вирішення поставлених задач. Так, використовуючи *логіко-семантичний* метод, було сформульовано авторські визначення понять: «право на звернення до адміністративного суду», «механізм реалізації права на звернення до адміністративного суду», «принципи реалізації права на звернення до адміністративного суду», «суб'єкти реалізації права на звернення до адміністративного суду» (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2). Застосування *історико-правового* методу дозволило визначити історичні передумови становлення та розвитку доктрини про право на звернення до адміністративного суду (підрозділи 1.1, 1.2).

Структурно-функціональний метод було використано з метою визначення та опису складових елементів механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду (підрозділ 2.3). Метод *типології* забезпечив можливість уточнення існуючої класифікації суб'єктів права на звернення до адміністративного суду (підрозділ 2.1). Використання *порівняльно-правового* методу було обумовлено необхідністю проведення аналізу норм адміністративного процесуального законодавства щодо права на звернення до

адміністративного суду на предмет їх відповідності європейським правилам і стандартам здійснення судочинства (підрозділи 1.3, 1.4).

Герменевтичний метод застосовувався при тлумаченні положень адміністративного процесуального законодавства, які регламентують процесуальний порядок реалізації права на звернення до адміністративного суду та практику його застосування (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

За допомогою *догматичного (формально-логічного)* методу та методу *аналізу* було досліджено суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду, а також механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). Метод *моделювання* у поєднанні з методом *прогнозування* дозволили сформулювати рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного процесуального законодавства щодо регулювання процедури реалізації права на звернення до адміністративного суду (підрозділи 3.1, 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного права та процесу, інших галузевих правових наук.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, Кодекс адміністративного судочинства України, а також законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують правовідносини щодо реалізації права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду, узагальнення практики Європейського суду з прав людини, довідкові видання та дані судової статистики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання та з урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного процесуального права визначити сутність та особливості реалізації права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту, що дозволило обґрунтувати низку нових положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

– доведено, що загальними передумовами права на звернення до адміністративного суду є обставини правового та процесуального характеру, наявність яких є необхідними і достатніми для визнання за суб'єктом звернення такого права, та від яких залежить можливість виникнення судового адміністративного процесу; тоді як умовами реалізації права на звернення до адміністративного суду виступають законодавчо закріплені вимоги, додержання яких є обов'язковим для того, щоб реалізація дійсного права у суб'єкта на звернення до адміністративного суду призвела до правових наслідків, що становить безпосередньо його мету;

– запропоновано розуміти під реалізацією права на звернення до адміністративного суду трансформацію можливості цього права, яка передбачена

нормами адміністративно-процесуального законодавства, в положення його фактичного використання суб'єктами права на звернення з метою захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин;

– визначено зміст поняття «механізм реалізації права на звернення до адміністративного суду» як передбачену нормами Кодексу адміністративного судочинства України систему процесуальних форм, засобів і способів захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, динаміка і взаємозв'язок яких спрямовані на ініціювання відкриття провадження в адміністративній справі, її розгляд та вирішення;

– теоретично обґрунтовано необхідність виділення суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду, які не є учасниками публічно-правового спору, мають лише процесуально-правову зацікавленість в результатах розгляду адміністративної справи і беруть участь у процесі реалізації права на звернення до суду поряд з його реальним носієм;

– процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до адміністративного суду схарактеризовано через дуальну інтерпретацію їхньої юридичної природи, зокрема як таких, що об'єктивуються юридичним фактом, який є або завершенням активізованих відносин (наприклад, постановлення судового рішення за наслідками розгляду справи – за широкого розуміння та постановлення ухвали про відмову у відкритті провадження у справі – за вузького розуміння), або певною проміжною стадією, що є необхідною умовою для виникнення інших процесуально-правових наслідків реалізації права на судовий захист (наприклад, відкриття провадження у справі);

удосконалено:

– періодизацію етапів розвитку вчення про право на звернення до адміністративного суду, що поділяється на: 1) з 2005- 2016 рр.; 2) з 2017 року по теперішній час;

– класифікацію суб'єктів права на звернення до адміністративного суду за способом участі у процесі реалізації названого права на: а) суб'єктів права на звернення до адміністративного суду безпосередньо реалізації (таких, що є носіями цього права і реалізують його самостійно активними діями); б) суб'єктів права на звернення до адміністративного суду опосередкованої реалізації (таких, що є носіями цього права і реалізують його через представників або через органи та осіб, яким законом надано право звертатися до адміністративного суду в інтересах інших осіб);

– розуміння змісту поняття «право на звернення до адміністративного суду» як суб'єктивного процесуального права особи, процедура реалізації якого передбачена нормами Кодексу адміністративного судочинства України та здійснюється через активні процесуальні дії зацікавленої особи, спрямовані на відкриття провадження в адміністративній справі;

– наукове положення про те, що принципи реалізації права на звернення до адміністративного суду являють собою сукупність нормативно визначених основоположних засад, які визначають як умови для практичного забезпечення та належного здійснення такої правомочності, так і зміст та спрямованість

процесуальної діяльності адміністративного суду та суб'єктів реалізації названого права;

– підхід щодо розуміння специфіки реалізації права на звернення до адміністративного суду суб'єктами владних повноважень, що обумовлюється як об'єктивними, так і суб'єктивними критеріями;

дістали подальшого розвитку:

– визначення складових елементів механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду через сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих процесуальних форм, засобів та способів;

– обґрунтування наукової позиції про виокремлення способів реалізації права на звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин, зокрема: а) особисто; б) шляхом виконання покладених процесуальних повноважень на представника; в) через органи та осіб, яким законом надано право звертатися в інтересах інших осіб в адміністративному судочинстві;

– загальна характеристика процесуально-правових наслідків реалізації права на звернення до адміністративного суду, зокрема таких, що: 1) пов'язані з реалізованим правом (постановлення ухвали про відкриття провадження в адміністративній справі); 2) пов'язані з нереалізованим правом (постановлення ухвал про: а) залишення позовної заяви без руху; б) повернення позовної заяви; в) відмову у відкритті провадження у справі;

– перспективні напрямки адаптації зарубіжного досвіду реалізації права на звернення до адміністративного суду в національне законодавство, що надасть можливість прискорити процес входження України в європейський простір;

– формулювання конкретних пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму забезпечення та реалізації права на звернення до адміністративного суду шляхом внесення змін та доповнень до чинного законодавства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані у:

– *науково-дослідницькій сфері* – як основа для подальших досліджень теоретичних і практичних питань щодо вдосконалення реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів його судового захисту;

– *правотворчій сфері* – для підготовки проектів законів про внесення змін та доповнень до чинних законодавчих актів з метою вдосконалення механізму реалізації конституційного права на судовий захист і права звернення до адміністративного суду;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення практичної діяльності суддів системи адміністративних судів та суб'єктів звернення до них з метою забезпечення дієвого судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин;

– **освітньому процесі** – положення і висновки дисертації можуть бути використані при викладанні дисциплін «Адміністративний процес», «Основи

адміністративного судочинства», «Судові та правоохоронні органи України», під час підготовки лекцій і навчальних посібників з даної тематики.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 21-22 вересня 2021 р.), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21-22 лютого 2022 р.), «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25-26 січня 2023р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у шести наукових статтях, з яких п'ять опубліковано у наукових фахових виданнях України, одну – в іноземному науковому виданні, а також у трьох тезах наукових повідомлень на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 288 сторінок. Список використаних джерел містить 246 найменувань і займає 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, окреслено мету й завдання, об'єкт і предмет, а також методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію матеріалів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту» має чотири підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та правова природа права на звернення до адміністративного суду: сучасний стан»* досліджено правову природу «права на звернення до адміністративного суду» шляхом надання правової характеристики, співставлення та встановлення правових зв'язків між такими суміжними категоріями як: «право на судовий захист», «право на захист в адміністративному судочинстві», «право на адміністративний позов», «право на звернення до адміністративного суду», «право на пред'явлення адміністративного позову».

Обґрунтовано, що конституційне право на судовий захист та право на звернення до адміністративного суду знаходяться в безпосередньому тісному взаємозв'язку. Право на судовий захист виступає як суб'єктивне конституційне право та водночас конституційна гарантія реалізації інших прав і свобод, що в процесі своєї реалізації трансформується в міжгалузеве поняття, адже механізм його реалізації визначається відповідним процесуальним галузевим законодавством. Водночас для того, щоб реалізувати конституційне право на судовий захист необхідно звернутися до суду за таким захистом.

Доведено, що «право на судовий захист» та «право на звернення до адміністративного суду» – це цілком самостійні, але взаємопов'язані категорії, котрі відрізняються одне від одного за суб'єктами, моментом виникнення та

змістом. При цьому право на судовий захист є правом найбільш загального порядку по відношенню до інших досліджуваних в цьому підрозділі прав.

У підрозділі 1.2 «Адміністративна юстиція як інститут судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин» наголошено, що право на захист в адміністративному судочинстві, як і право на адміністративний позов, мають дуалістичну правову природу, що характеризується процесуально-правовим та матеріально-правовим аспектами. Процесуально-правовий аспект цих прав розкривається через адміністративно-процесуальні правовідносини, які виникають у разі звернення особи до адміністративного суду (пред'явлення адміністративного позову).

Визначено, що право на звернення до адміністративного суду – це самостійне суб'єктивне процесуальне право, механізм реалізації якого врегульований нормами КАС України та зумовлений низкою нормативно передбачених умов та передумов і здійснюється суб'єктом реалізації права на звернення до адміністративного суду шляхом активних процесуальних дій, направлених на порушення діяльності адміністративного суду з метою здійснення правосуддя в адміністративній справі щодо захисту прав, свобод та законних інтересів у сфері публічно-правових відносин. Доведено, що адміністративну юстицію як інститут судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин слід розглядати в сукупності трьох тісно пов'язаних між собою складових – функціонально-змістовної, процесуальної та інституційної, які розкривають зміст і визначають особливості адміністративної юстиції як складної теоретико-правової категорії.

У підрозділі 1.3 «Принципи та міжнародно-правові стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду» звертається увага, що принципи та міжнародно-правові стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду – це дві тісно пов'язані між собою правові категорії. Принципи реалізації права на звернення до адміністративного суду – це сукупність нормативно визначених основоположних засад, які визначають умови для практичного забезпечення та належної реалізації права на звернення до адміністративного суду, а також визначають зміст та спрямованість процесуальної діяльності суду та суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду в межах реалізації покладених на них законом завдань. Міжнародно-правові стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду – це універсальні базові параметри, на які має орієнтуватися кожна окрема держава при регламентації та забезпеченні права на звернення до адміністративного суду на національному рівні.

Обґрунтовано, що до загальноправових принципів реалізації права на звернення до адміністративного суду належить принцип верховенства права (правовладдя) та його обов'язкові елементи, які є загальноприйнятими у практиці ЄСПЛ і західній юридичній доктрині загалом та сформовані в узагальненому вигляді Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційською комісією) у «Доповіді про правовладдя»: 1) законність; 2) юридична визначеність; 3) заборона свавілля; 4) доступ до правосуддя: а) раціональний процесуальний формалізм; б) фінансово-економічна доступність правосуддя; в) забезпечення

надання правової допомоги – як складові доступу до правосуддя; 5) дотримання прав людини; 6) заборона дискримінації, рівність перед законом і судом. Спеціальними принципами реалізації права на звернення до адміністративного суду є такі: 1) диспозитивність; 2) неприпустимість зловживання процесуальними правами; 3) відкритість інформації.

У підрозділі 1.4 «*Нормативно-правове регулювання реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту*» обґрунтовано, що нормативно-правове регулювання реалізації права на звернення до адміністративного суду характеризується тісним взаємозв'язком норм матеріального та процесуального права. Норми матеріального права, закріплені в Конституції України, міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КАС України, законах України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правову допомогу», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», «Про прокуратуру», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлюють та гарантують право на звернення до адміністративного суду як безпосередньо осіб, чий права, свободи, законні інтереси у сфері публічно-правових відносин було порушено (як в порядку самопредставництва, так і через представника), так і право інших органів та осіб, яким законом надане право звертатися до адміністративного суду в інтересах інших осіб.

Доведено, що перелік нормативно-правових актів, які врегульовують порядок реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту є досить обмеженим, що безпосередньо впливає з норм КАС України, який визначає, що порядок здійснення адміністративного судочинства встановлюється Конституцією України, КАС України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Водночас нормативно-правове регулювання реалізації права на звернення до адміністративного суду в певній мірі розширюється за рахунок нормативно-правових актів, в яких містяться матеріально-правові норми щодо права на звернення до адміністративного суду органів та осіб, яким законом надане право звертатися до адміністративного суду в інтересах інших осіб, а також правових засад справляння судового збору, що має безпосереднє відношення до реалізації права на звернення до адміністративного суду.

Розділ 2 «Особливості реалізації процесуального механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту» має чотири підрозділи.

У підрозділі 2.1 «*Загальна характеристика суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду*» наголошується, що із загального законодавчого правила щодо можливості кожним реалізувати своє право на звернення до адміністративного суду складається хибне враження про відсутність будь-яких обмежень щодо його юридичної природи, адже базовими при цьому є дві його ключові засади: а) порушення прав особи з боку суб'єктів владних повноважень (у формулюванні статті 5 КАС України достатнім є припущення про те, що права, свободи або законні інтереси такої особи потенційно порушено, адже встановлення факту такого є прерогативою суду); б) необхідність вчинення

стороннім незацікавленим незалежним суб'єктом (адміністративним судом) захисних дій задля відновлення справедливості. Уточнюється, що насправді для можливості особою втілити в дійсність наміри щодо активізації судових захисних механізмів необхідною є наявність визначеного кола умов, передумов та підстав, щоб потенційний учасник адміністративної справи набув відповідного статусу.

Визначено, що фізичні та юридичні особи приватноправової приналежності, як суб'єкти реалізації права на звернення до адміністративного суду, характеризуються обсягом необхідної правосуб'єктності, що надає їм можливість реалізовувати таке право.

Доведено, що суб'єкти владних повноважень як суб'єкти реалізації права на звернення до адміністративного суду є специфічною його групою, що наділені спеціальною адміністративною правосуб'єктністю, яка наділяє їх можливістю на законних підставах активізовувати судові механізми захисту публічного інтересу.

Наголошено, що фізичні та юридичні особи приватноправової приналежності, як і суб'єкти владних повноважень наділені можливістю самопредставництва у питанні реалізації права на звернення до адміністративного суду.

У підрозділі 2.2 *«Поняття та сутність механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду»* було піддано науковому аналізу дослідження термінів «механізм» та «механізм реалізації права на звернення до адміністративного суду», що дало змогу розглядати останній як самостійне правове явище або як складову механізму забезпечення такого права. Акцентується на спорідненості його юридичної природи з механізмом реалізації права на судовий захист, механізмом реалізації права на поновлення порушених прав, механізмом оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, механізмом пред'явлення позову тощо, які за необхідних умов та підстав є взаємопоглинаючими. Визначено, що незалежно від того, яке розуміння буде покладено у основу поняттєво-категоріальної визначеності цього механізму, його сутність має бути збережена – гарантована безперешкодна можливість особи бути ініціатором виникнення адміністративно-процесуальних відносин, спрямованих забезпечити захист прав та інтересів такої особи у публічно-правовій сфері.

Сутність механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду запропоновано розглядати у вузькому та широкому розумінні. Зокрема широкий підхід передбачає, що державою створено та забезпечено всі умови для активізації судових механізмів захисту прав, свобод чи інтересів осіб, які в практичній площині є дієвими та ефективними. У цьому контексті визначальне значення мають усі його складові, як такі, що в єдності забезпечують справедливий, неупереджений та процедурний розгляд конкретної адміністративної справи. Своєю чергою, формальний підхід об'єктивує наявність чітких законодавчо визначених правил вчинення конкретної процесуальної дії щодо залучення судової системи до вирішення публічно-правового спору, дотримання яких є обов'язковим для виникнення підстав активізації інших механізмів забезпечення права особи на судовий захист.

У підрозділі 2.3 «Складові елементи механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду» акцентовано, що базовим при розкритті елементного складу механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду є акцентуація на сукупності юридичних засобів, які в єдності втілюють у правореалізацію його основне призначення. Під час аналізу наукової доктрини виявлено, що категорією «засіб» може бути означено як певне явище, що переслідує виконання певної мети, цілі чи завдання, так і безпосередньо дія, яка дає можливість для їхнього досягнення (виконання). Її використання у вияві концепту юридичний (правовий) засіб означає розгляд певного явища чи дії з позиції досягнення правової мети.

Доведено, що варіативність можливості виокремлення елементного складу механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду породжена відсутністю єдності наукових позицій у питанні визначення структури механізму реалізації прав особи загалом та чіткої його диференціації з механізмом забезпечення таких прав. Наявність різних точок зору свідчить про специфіку цього питання, що зумовлює виникнення додаткових розмірковувань в аспекті застосування аналогії наукової думки (визначення елементів механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду через базові елементи механізму їхнього забезпечення). За цього дискурсу логічно з переліку юридичних (правових) засобів здійснити вибір тих, які за усталеною науковою позицією є основою його функціональності (норми, суб'єкти, принципи, гарантії, процедури тощо). Однак, з огляду на те, що досліджуваний механізм має репрезентувати ефективність вже забезпеченої можливості осіб у реалізації цього права (основна його мета – активізувати адміністративно-процесуальні відносини між позивачем/заявником та адміністративним судом задля залучення судової системи до вирішення публічно-правового спору) доцільною є варіація його складових у вияві способу, процесуальної форми та інструменту (юридичного засобу) практичної реалізації права на звернення до адміністративного суду.

У підрозділі 2.4 «Процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до адміністративного суду» наголошено, що правові наслідки – це об'єктивне відображення результату вчинення певної дії чи утримання від такої (або їхньої сукупності), внаслідок порушення чи додержання правових норм. Стверджується, що реалізуючи право на звернення до адміністративного суду, можна досягти як загальноправових наслідків від таких дій, так і процесуально-правових. Так, загальноправові наслідки репрезентують: активацію процедури судового захисту (індивідуалізованої особи чи публічного інтересу); практичну реалізацію принципу доступності адміністративного суду; ініціацію реалізації контрольної функції судової влади щодо перевірки діяльності суб'єктів владних повноважень на відповідність Конституції та законам України тощо. Своєю чергою, процесуально-правові наслідки за юридичною природою є взаємозв'язком між окремими об'єктивно існуючими у рамках процесуально-правового поля діями/бездіяльністю окремих суб'єктів, наявність яких зумовлює позитивний чи негативний розвиток їхніх взаємовідносин, об'єктивований юридичним фактом.

Обґрунтовується, що з огляду на процедурний аспект реалізації права на звернення до адміністративного суду виокремлено два самостійних та один

узагальнений напрям, що дозволяють сформувати систему процесуально-правових наслідків від реалізації означеного механізму його втілення (широке та вузьке трактування): широке трактування зосереджується на основному результаті, який можна отримати шляхом звернення до адміністративного суду – судовий захист, реалізований адміністративним судом. У цьому контексті йдеться про активацію інших механізмів та процесів у межах судового захисту прав, свобод чи інтересів осіб або публічного інтересу (відкриття провадження у справі, і надалі – її розгляд та вирішення адміністративним судом, що спричиняє постановлення судового рішення).

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід функціонування механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та можливості його використання в Україні»* з'ясовано, що безпосередній розгляд справи адміністративними судами у зарубіжних країнах, в яких реалізовано як континентальну, так і англо-саксонську модель адміністративної юстиції в широкому сенсі, є подібним між собою та відрізняється скоріше за моделлю судоустрою всередині країни. Право ж на звернення до суду (зокрема адміністративного) визнається таким, реалізації якого має сприяти будь-яка демократична держава.

Зосереджено увагу на допоміжному інструменті у сфері реалізації права на звернення до адміністративного суду – спеціалізованому інструменті E-address, що реалізований у Латвії. Зокрема встановлено, що E-address являє собою щось на кшталт особистого кабінету особи на урядовому порталі Латвії, що має на меті спростити доступ як до правосуддя так і до всіх інших органів державної влади шляхом усунення дещо бюрократичної складової необхідності надання паперової версії документів та офіційних листів.

Обґрунтовано доцільність перспектив впровадження подібної ініціативи на теренах України, наприклад, шляхом створення особистого кабінету особи на базі Єдиного порталу державних послуг Дія, де громадянам України вже є доступною велика кількість послуг, що їх надають органи державної влади. На підтримку такої пропозиції слугує також той факт, що на порталі Дія вже доступна послуга засвідчення документів за допомогою електронного підпису, тож розширення функціоналу шляхом надання можливості здійснювати обмін кореспонденцією та звернення за додатковими видами послуг, в тому числі прив'язки до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, дозволило б значним чином полегшити для громадян доступ до адміністративних судів.

У підрозділі 3.2 *«Розвиток національного законодавства в частині вдосконалення механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту»* підкреслено, що перехід до електронних судових засідань в адміністративному судочинстві має полягати в поступовому запровадженні різних правових інструментів, які полегшують використання електронного зв'язку між судом і сторонами в процесі. Створення та формування бази електронних документів, електронних послуг, електронної ідентифікації та офіційної електронної адреси може бути запроваджене, як уявляється, відносно

легко, оскільки на сьогодні вже функціонує Портал державних послуг Дія, де можна отримати доступ як до великої кількості послуг, так і засвідчити будь-який необхідний документ кваліфікованим електронним підписом, що має стати доказом його істинності для суду. Зазначено, що окрім технологічної реалізації інструментарію, необхідного для доступу до засідання, існує потреба в формуванні стійкої та виваженої нормативно-правової бази, в якій мають бути враховані всі необхідні особливості електронного провадження, як це реалізовано в Австралії, де для кожного виду судового засідання створено, окрім нормативного документу, покрокову інструкцію для громадян, яка дозволяє приєднатись до засідання без помилок та мінімізувати затримки у провадженні.

Окреслено основні причини та виокремлено базові підходи до спрощення законодавства, як одного із факторів, що впливають на ефективність реалізації особами, що звертаються за відновленням порушених прав, права на звернення до адміністративного суду.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації представлено сучасний підхід до вирішення наукової задачі щодо визначення правової природи та особливостей реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту, що знайшли свій прояв в теоретичних та практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової новизни, так і у висновках.

1. Визначено, що враховуючи складність і специфіку права на судовий захист, можна вести мову про його потенційний характер до моменту конкретного волевиявлення особи у вигляді звернення до суду, що підтверджує суб'єктивну природу цього права, оскільки по суті без конкретної його реалізації воно залишиться декларацією про право. Право на судовий захист безпосередньо надається і гарантується державою, але рішення стосовно його застосування чи незастосування належить особі шляхом її волевиявлення. З моменту реалізації права на судовий захист у конкретній формі судочинства, в нашому випадку, з моменту звернення до адміністративного суду, дане право можна охарактеризувати як таке, що має характер фактичний. В процесі своєї практичної реалізації конституційне право на судовий захист трансформується в «право на звернення до адміністративного суду за захистом» або ж «право на захист в адміністративному судочинстві», яке, в свою чергу, реалізується через «право на звернення до адміністративного суду» шляхом пред'явлення адміністративного позову.

2. Доведено, що адміністративну юстицію як інститут судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин слід розглядати в сукупності трьох тісно пов'язаних між собою складових – функціонально-змістовної, процесуальної та інституційної, які розкривають зміст і визначають такі особливості адміністративної юстиції як складної теоретико-правової категорії:

1) головним завданням адміністративної юстиції є вирішення публічно-правових спорів з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних

осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, специфічний характер яких полягає в тому, що предметом захисту з однієї сторони виступають права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, які розглядаються як загальносуспільна цінність, тобто інтерес публічний, а з іншої сторони предметом захисту є публічний інтерес, який забезпечується з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб;

2) основними критеріями віднесення публічно-правового спору до адміністративної юрисдикції є обов'язкова присутність у спірних правовідносинах суб'єкта владних повноважень та здійснення цим суб'єктом у таких правовідносинах владних управлінських функцій, передбачених законодавством;

3) специфічний суб'єктний склад публічно-правових спорів, що має дуальний характер – позивачами можуть бути як фізичні та юридичні особи, так і суб'єкти владних повноважень у передбачених законодавством випадках;

4) здійснення органами адміністративної юстиції специфічного судового контролю за дотриманням законності у сфері публічного управління щодо рішень чи дій суб'єктів владних повноважень, зокрема «попереднього» контролю у справах за зверненнями суб'єктів владних повноважень щодо правомірності їх рішень, дій чи бездіяльності;

5) процесуальною формою реалізації адміністративної юстиції є адміністративне судочинство, яке має свої процесуальні особливості порівняно з іншими формами судочинства, спрямовані на забезпечення пріоритетності прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб під час вирішення адміністративним судом спорів у сфері публічно-правових відносин, якими зокрема є застосування в адміністративному судочинстві «презумпції винуватості», згідно якої саме суб'єкт владних повноважень повинен доводити правомірність свого рішення, дії чи бездіяльності, активна позиція адміністративного суду щодо з'ясування всіх обставин у справі (принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі);

б) інституційна складова адміністративної юстиції, яка функціонує відповідно до конституційного принципу спеціалізації та представлена системою адміністративних судів, тісно пов'язана з процесуальною складовою, оскільки реалізація останньої забезпечується функціонуванням інституційної складової адміністративної юстиції.

3. Визначено, що принципи та міжнародно-правові стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду – це дві тісно пов'язані між собою правові категорії. Принципи реалізації права на звернення до адміністративного суду – це сукупність нормативно визначених основоположних засад, які визначають умови для практичного забезпечення та належної реалізації права на звернення до адміністративного суду, а також визначають зміст та спрямованість процесуальної діяльності суду та суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду в межах реалізації покладених на них законом завдань. Міжнародно-правові стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду – це універсальні базові параметри, на які має орієнтуватися кожна окрема держава при регламентації та забезпеченні права на

звернення до адміністративного суду на національному рівні. Міжнародно-правові стандарти є одночасно і відображенням, і втіленням загальнолюдських цінностей та ідеалів, що відображені у сучасних правових концепціях цивілізаційного розвитку, виступають у якості універсальної шкали цінностей та правового орієнтиру для розвитку національних законодавств.

4. Доведено, що перелік нормативно-правових актів, які врегульовують порядок реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту є досить обмеженим, що безпосередньо впливає з норм КАС України, який визначає, що порядок здійснення адміністративного судочинства встановлюється Конституцією України, КАС України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Водночас нормативно-правове регулювання реалізації права на звернення до адміністративного суду в певній мірі розширюється за рахунок нормативно-правових актів, в яких містяться матеріально-правові норми щодо права на звернення до адміністративного суду органів та осіб, яким законом надане право звертатися до адміністративного суду в інтересах інших осіб, а також правових засад справляння судового збору, що має безпосереднє відношення до реалізації права на звернення до адміністративного суду.

5. Визначено, що суб'єкти реалізації права на звернення до адміністративного суду класифікуються на дві основні групи – носії суб'єктивних прав та обов'язків (фізичні та юридичні особи) та носії публічного інтересу (суб'єкти владних повноважень і, як виняток, – громадські організації). Уточнено, що трактування «публічний інтерес» у цьому контексті має спірну юридичну природу, адже з одного боку це пряма вказівка на чіткість, процедуралізацію та законність дій суб'єктів владних повноважень, обумовлених необхідністю захисту інтересів держави у спосіб реалізації їхніх повноважень, а з іншого боку – унеможливлення застосування такими суб'єктами адміністративного розсуду у випадку виникнення необхідності звернення до адміністративного суду з підстав, не передбачених законодавчою нормою. Тим самим забезпечується правовий вакуум для свавільності поведінки окремих учасників публічно-правових відносин й виникнення спірних відносин, що не підлягають вирішенню судовою системою загалом. Акцентовано на доцільності виокремлення також первинних та похідних суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду, де перші діють у порядку самопредставництва, а останні – репрезентують інститут судового представництва інтересів іншої особи.

6. Доведено, що існує два основних підходи до розкриття сутності механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду, кожен з яких має власну систему визначальних рис та особливостей. Уточнено, що підтримання чи визнання лиш одного із запропонованих не є помилковим, адже базовим є врахування таких положень: механізм реалізації права на звернення до адміністративного суду є сукупністю юридичних засобів, покликаних забезпечити ефективно застосування правових норм щодо безперешкодної можливості особи бути ініціатором виникнення адміністративно-процесуальних відносин захисного об'єктного спрямування; його активізація безпосередньо пов'язана з порушенням конкретного права особи (публічного інтересу), що перебуває під захистом

держави, а функціонування – сприяє зміцненню інституту захисту прав особи та розвитку правової держави загалом.

7. Доведено, що відсутність єдності наукових позицій у питанні визначення структури механізму реалізації прав особи загалом та чіткої його диференціації з механізмом забезпечення таких прав зумовлює варіативність можливості виокремлення елементного складу механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду. З огляду на те, що цей механізм має репрезентувати ефективність вже забезпеченої можливості осіб у реалізації такого права (основна його мета – активізувати адміністративно-процесуальні відносини між позивачем/заявником та адміністративним судом задля залучення судової системи до вирішення публічно-правового спору) доцільною визначено варіацію його складових у вияві способу (особисто; через представника; шляхом виконання своїх функцій органами та особами, яким законом надано право звертатися до адміністративного суду в інтересах інших осіб), процесуальної форми (письмова чи електронна) та інструменту (юридичного засобу, зокрема у розумінні активної дії чи правового явища, що активується активною дією) практичної реалізації права на звернення до адміністративного суду. Уточнюється, що їх не слід розглядати відособлено один від одного, адже взаємодоповнюючись кожен з таких виконує власну роль, яка тим чи іншим чином розкриває особливості досягнення мети його функціонування.

8. Доведено, що процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до адміністративного суду доцільно виокремлювати у межах як прямого, так і опосередкованого причинно-наслідкового зв'язку між діями позивача/заявника, а також адміністративного суду з отриманим у рамках адміністративно-процесуальної площини позитивним чи негативним результатом від їх здійснення. Причиною їхнього виникнення є звернення до адміністративного суду за попереднім або безпосереднім судовим захистом (як процесуальна дія), однак за умов прямого причинно-наслідкового зв'язку такі наслідки (наприклад, прийняття позовної заяви до розгляду чи повернення її заявнику) є самостійним юридичним фактом, що припиняє розвиток цих відносин або може слугувати проміжною ланкою (причиною) для вчинення інших процесуальних дій, які спричинять наступ настання інших процесуально-правових наслідків реалізації права на судовий захист. Водночас, за умов опосередкованого причинно-наслідкового зв'язку процесуально-правові наслідки реалізації права на звернення до адміністративного суду об'єктивують постановлення судового рішення, яким вирішено публічно-правовий спір.

9. З'ясовано, що безпосередній розгляд справи адміністративними судами у зарубіжних країнах, в яких реалізовано як континентальну, так і англо-саксонську модель адміністративної юстиції в широкому сенсі, є подібним між собою та відрізняється скоріше за моделлю судоустрою всередині країни. Право ж на звернення до суду (зокрема адміністративного) визнається таким, реалізації якого має сприяти будь-яка демократична держава.

10. Підкреслено, що перехід до електронних судових засідань в адміністративному судочинстві має полягати в поступовому запровадженні різних правових інструментів, які полегшують використання електронного зв'язку між

судом і сторонами в процесі. Створення та формування бази електронних документів, електронних послуг, електронної ідентифікації та офіційної електронної адреси може бути запроваджене, як уявляється, відносно легко, оскільки на сьогодні вже функціонує Портал державних послуг Дія, де можна отримати доступ як до великої кількості саме послуг, так і засвідчити будь-який необхідний документ кваліфікованим електронним підписом, що має стати доказом його істинності для суду. Зазначено, що окрім технологічної реалізації інструментарію, необхідного для доступу до засідання, існує потреба в формуванні стійкої та виваженої нормативно-правової бази, в якій мають бути враховані всі необхідні особливості електронного провадження, як це реалізовано в Австралії, де для кожного виду судового засідання створено, окрім нормативного документу, покрокову інструкцію для громадян, яка дозволяє приєднатись до засідання без помилок та мінімізувати затримки у провадженні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Осіпов Ю.В. Правова природа права на звернення до адміністративного суду в контексті співвідношення його з конституційним правом на судовий захист. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 364–368. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/85>.

2. Осіпов Ю.В. Міжнародні стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду. *KELM*. 2023. № 4 (56). С. 263–270. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.40>.

3. Осіпов Ю.В. Зміст та особливості адміністративної юстиції як інституту судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 29. С. 90–97. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.10>

4. Осіпов Ю.В. Нормативно-правове регулювання реалізації права на звернення до адміністративного суду. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Т. 34(73). № 3. С. 54–60. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/10>

5. Осіпов Ю.В. Загальна характеристика суб'єктів реалізації права на звернення до адміністративного суду. *Наукові Записки. Серія: Право*. 2021. Вип. 10. Спецвипуск. С. 194–200.

6. Осіпов Ю.В. Сутність механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду. *Наукові Записки. Серія: Право*. 2020. Вип. 8 Спецвипуск. С. 262–266.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Осіпов Ю.В. Щодо елементів механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 32–35.

8. Осіпов Ю.В. Деякі аспекти вдосконалення механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 39–41.

9. Осіпов Ю.В. Дослідження правової природи права на звернення до адміністративного суду через призму співвідношення з конституційним правом на судовий захист. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

АНОТАЦІЯ

Осіпов Ю. В. Реалізація права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 (081 – Право). Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2023.

Дисертацію присвячено визначенню сутності та особливостей реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів його судового захисту. Досліджено правову природу «права на звернення до адміністративного суду» шляхом надання правової характеристики, співставлення та встановлення правових зв'язків між такими суміжними категоріями як: «право на судовий захист», «право на захист в адміністративному судочинстві», «право на адміністративний позов», «право на звернення до адміністративного суду», «право на пред'явлення адміністративного позову». Визначено, що право на захист в адміністративному судочинстві, як і право на адміністративний позов, мають дуалістичну правову природу, що характеризується процесуально-правовим та матеріально-правовим аспектами.

Адміністративну юстицію як інститут судового захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин розглянуто в сукупності трьох тісно пов'язаних між собою складових – функціонально-змістовної, процесуальної та інституційної, які розкривають зміст і визначають особливості адміністративної юстиції як складної теоретико-правової категорії.

Визначено, що принципи та міжнародно-правові стандарти реалізації права на звернення до адміністративного суду – це дві тісно пов'язані між собою правові категорії.

Обґрунтовано, що нормативно-правове регулювання реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту передбачає впорядкування за допомогою комплексу нормативно-правових актів національного та міжнародного характеру різної юридичної сили правовідносин

щодо реалізації процесуального механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту.

З'ясовано, що чинне законодавство надає можливість для реалізації права на звернення до адміністративного суду двом категоріям осіб – приватної та публічної приналежності, однак тільки щодо тих категорій адміністративних справ, що становлять межі його юрисдикційності.

З'ясовано сутність механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та запропоновано розглядати у вузькому та широкому розумінні. Акцентовано, що базовим при розкритті елементного складу механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду є акцентуація на сукупності юридичних засобів, які в єдності втілюють у правореалізацію його основне призначення, а також спосіб та процесуальна форма реалізації цього права.

Досліджено зарубіжний досвід функціонування механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та можливості його використання в Україні. Виокремлено напрямки, спрямовані на вдосконалення механізму реалізації права на звернення до адміністративного суду та способів судового захисту.

Ключові слова: право на судовий захист, право на захист в адміністративному судочинстві, право на адміністративний позов, право на звернення до адміністративного суду, право на пред'явлення адміністративного позову, адміністративна юстиція, інститут судового захисту прав, свобод та інтересів, сфера публічно-правових відносин, принципи, міжнародно-правові стандарти, нормативно-правове регулювання, механізм реалізації права на звернення, елементи механізму реалізації права на звернення, процесуально-правові наслідки.

SUMMARY

Osipov Yu. V. Implementation of the right to apply to the administrative court and methods of its legal protection. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 (081 - Law). Research Institute of Public Law, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytskyi, 2023.

The dissertation is devoted to defining the essence and features of the exercise of the right to appeal to an administrative court and methods of its legal protection. The legal nature of the "right to appeal to an administrative court" has been studied by providing a legal characterization, comparing and establishing legal connections between such related categories as: "the right to judicial protection", "the right to protection in administrative proceedings", "the right to an administrative lawsuit", "the right to apply to an administrative court", "the right to file an administrative claim". It was determined that the right to defense in administrative proceedings, as well as the right to an administrative lawsuit, have a dualistic legal nature, characterized by procedural and substantive legal aspects.

Administrative justice as an institution of judicial protection of rights, freedoms and interests in the sphere of public and legal relations is considered as a set of three closely related components - functional and substantive, procedural and institutional, which reveal the content and determine the features of administrative justice as a complex theoretical and legal categories

It was determined that the principles and international legal standards of the exercise of the right to appeal to an administrative court are two closely related legal categories.

It is substantiated that the normative and legal regulation of the exercise of the right to appeal to an administrative court and the methods of judicial protection provides for the regulation with the help of a complex of normative and legal acts of a national and international nature of different legal force of legal relations regarding the implementation of the procedural mechanism of the exercise of the right to appeal to an administrative court and methods of judicial protection.

It has been found that the current legislation provides an opportunity to exercise the right to appeal to the administrative court to two categories of persons - private and public affiliation, but only in relation to those categories of administrative cases that constitute the limits of its jurisdiction.

The essence of the mechanism for implementing the right to apply to the administrative court is clarified and it is proposed to consider it in a narrow and broad sense. It is emphasized that the basic structure of the mechanism for the implementation of the right to appeal to the administrative court is the emphasis on the set of legal means, which in unity embody its main purpose in the implementation of the law, as well as the method and procedural form of the implementation of this right.

In view of the procedural aspect of the implementation of the right to appeal to the administrative court, two independent and one generalized direction are distinguished, which allow to form a system of procedural and legal consequences from the implementation of the specified mechanism of its implementation.

Key words: the right to judicial protection, the right to protection in administrative proceedings, the right to an administrative lawsuit, the right to appeal to an administrative court, the right to file an administrative lawsuit, administrative justice, the institution of judicial protection of rights, freedoms and interests, the sphere of public of legal relations, principles, international legal standards, normative and legal regulation, the mechanism of implementation of the right to appeal, elements of the mechanism of implementation of the right to appeal, procedural and legal consequences.

**СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ДО ДЕРЖАВНОГО
РЕЕСТРУ ВИДАВЦІВ, ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.**

Підп. до друку 11.09.2023 р. Формат 60×90/16. Папір офсетн.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 9820.

*РЕДАКЦІЙНО–ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24–59–84.
Факс.: (0522) 24–85–44.
E-Mail: mails@cuspu.edu.ua*

